ఓరి నాయనా!

హిదాయత్ ఉల్లాకు పిల్లలు లేరు. పిల్లలులేరని తాను గాని తన భార్య సాకినా గాని యెన్నఁడును అనుకొనిన పాపమునఁ బోలేదు. కాని ఈ చింత బందుగులకుఁ గలిగెను. దాపు కుటుంబములకు బందుగులే అధిదేవతలు!

హిదాయుతుల్లాకు దగ్గఱచుట్టములు పలువురు కలరు. వారిలోఁ గొంత కొంత మందికి ఈ చింత ఉదయించెను. అతనికి దూరబంధువులును పలువురు కలరు. వారికిని ఈ చింత యుండెను. సుదూరబంధు వయినను రుస్తుం సాహెబుకే ఈ చింత చాల నెక్కువ అని చెప్పవలయును. ఏల? రోజురోజుకు పెరిఁగి పోవుచున్న ఒక చక్కని కన్నె అతనికడఁ గలదు. రుస్తుంసాహెబు హిదాయతుల్లావారి బైరక్ ఖానాలో* జీతనాతములు లేని పెద్దయుద్యోగి.

చక్కని కన్యగల ప్రతివానికిని ఈ చింత చింతవలె పెరిఁగిపోయెను.

పెరిఁగిపోయెను సరియ. దాన నేమి లగ్గు? హిదాయతుల్లా సామాన్యుఁడా? సముద్రుఁడు. తమకుఁగల చింత మనవి చేసికొనుటకు ఎవనికిని గుండెకాయ లేదు.

లేదు సరియ. లేదనిన నెటులు? చింత పుట్టనే కూడదు. పుట్టెనుబో పిటికిగుండె నుండియో మోటికిగుండె నుండియో బయటఁబడవలయును. పొగ పుట్టినచోట నుండునా?

హిదాయతుల్లా నవాఁజు చేసికొని బైరక్ ఖానాలోఁ గూరుచుండి తేటమొగముతో ఖురాను ఏకరువు పెట్టఁదొడఁగెను. అపుడు రుస్తుంసాహెబు 'జహాఁపనా! ఖురాను తెచ్చిన మహాపురుషు లొకరు మనపత్తనమున వేంచేసి యున్నారు" అనెను. హిదాయతుల్లా వెంటనే లేచి పడమటిదిక్కు తిరిగి ముమ్మాఱు సలాముచేసి 'ఎంత అవినయము జరిగిపోయినది? లెండు లెండు! దర్శనము చేసివత్తము' అనెను. అనఁగనే రుస్తుంసాహెబు 'అరే బజ్జూ! గాడీగాడీ' అని అఱచెను. హిదాయతుల్లా 'వద్దు' అని నిష్కర్షగా చెప్పి 'నడచియే పోవలయును' అనెను. రుస్తుంసాహెబు 'చిత్తము' అనెను.

రుస్తుం సాహెబు ముందు నడవఁగా హిదాయతుల్లా వెనుక నడవఁదొడఁగెను. వారిని జూచినవా రందఱును వింతతో వారివెంట నడవదొడఁగిరి.

---

*కబుర్ల కచేరీ.

వారు వెళ్లిన దొకమఠము. అందొకండు కనులు మూసికొని కూరుచుండెను. గడ్డముచే నతని అధఃకాయ మగపడుటలేదు. మొగమున విభూతి, తలకు రుమాలు, ఒకప్రక్క ఖురాన్, ఒకప్రక్క గీత. చూచుచునే హిదాయతుల్లా అల్లాకు చేయఁదగిన గౌరవము చేసెను గాని ఆ మహాపురుషుఁడు కనులు తెఱచి యుండలేదు. కనులు మూసికొన్నను మహాత్ములకు దివ్యదృష్టి యుండదా?

రుస్తుంసాహెబు ఫకీరును సమాధినుండి లేపఁ బ్రయత్నించెను. హిదాయతుల్లా అతని చాపలమును చేతితో సులువుగా వారింపఁ గలిగెను. హిదాయతుల్లాతో పాటు వచ్చినవారందఱును ఆ మహాపురుషుని యెదుట మోఁకతిల్లియుండిరి.

హిదాయతుల్లా – ఓపికను ఆ మహాత్ముఁడు లెస్సగా పరీక్షించి విసికెను. కనులు సగము తెఱచియు మూసియు తెఱచియు మూసియు తుదకు ఈప్రపంచకమును చూడఁ గలిగెను.

హిదాయతుల్లా ఫకీరులకు చేయు ఉపచారములు చేయుచుండెను. రుస్తుంసాహెబు ఊరక కూరుచుండలేదు. 'పాదుషా తరువాత పాదుషా, మహమ్మదు తరువాత మహమ్మదు ఎవరనఁగా ఈ హిదాయతుల్లా!' అని ఉల్లాకు పరిచర్యచేయుచుండెను. హిదాయతుల్లా వెనుకకు నడచినచో రుస్తుం వెనుకకు నడచెను. ముందరికి నడచినచో ముందరికి నడచెను. వంగినచో వంగెను. లేచినచో లేచెను.

అదిచూచి ఫకీరు ఇటు లనెను – 'ఇతఁడు ఉల్లా యగుచో నీవు అల్లా.'

ఉల్లా పెదవులమీఁద లేనగవు తళుక్కు మనెను. ఫకీరు మొగమున సంతోషముగాని వింతగాని లేదు. అపుడు ఉల్లా యిటులనెను. –'ఈ దీనుని యింట తమరు విందారగించుచో అల్లాను తృప్తిపఱతును!'

ఫకీరు వెంటనే యిటులనెను : జనాబ్! ఖుదావంద్! నాకు అట్టి యిచ్ఛ కలుగలేదు. అది యటుండె. మీకు సంతతి లేదనుకొందును. అగునా? ఏమందురు? దయచేసి వెంటనే చెప్పుఁడు!'

'అగును.'

'వాత్సల్య మెఱుఁగనివాఁడు చేయు విందేమి విందు? మేఁకపోతు చన్నులను మేము చూడము.'

హిదాయతుల్లా మొగము మసిపాఁత యాయెను. అతఁడు ఆ మహాపురుషునకు వంగి వంగి సలాములు చేసికొనుచు వెనుక వెనుకకు వచ్చి వాకిటఁ బడెను. వాకిటికి వచ్చెనేకాని హిదాయతుల్లా కింటిదెసకు అడుగు పడలేదు.

హిదాయతుల్లా యింకను నాలుగడుగులిడకముందే ఆ మహానుభావుఁడు తన గుడ్డను గోఁచిని సద్దుకొని అతని కనులముందఱగా ఆ పత్తనమునుండి లేచిపోయెను.

2

హిదాయతుల్లా దర్శన మెవరికిని లేదు. అతఁడు సాకినా బీబీకిఁగూడ బీబీ యాయెను.

కొన్నాళ్ల కాఫకీరు వార్త సాకినా చెవిఁబ్రాఁకెను. ప్రాఁకిన కొలఁదినాళ్ల కే యామె తన కర్తవ్యమును నిశ్చయించుకొనెను.

హిదాయతుల్లా చీఁకటిగదిలో చింతాశయ్యపయి పొరలాడుచుండెను. సాకినా బేగము గది గుమ్మముముందు నిలువఁబడెను.

సాకినాబేగము నిడుద నిట్టూర్పు హిదాయతుల్లాకుఁ దగిలెను. ఉల్లా వేఁడి నిట్టూర్పు సాకినా హృదయకమలమునకు ఁదగిలెను.

బేగము ఇటు లనెను: "గోరంతలు కొండంతలు చేయవలయునా? నేనీ పనిని గోటి మీఁదఁ జేసియుండునా? మందనినచో బ్రూఁకే తెచ్చి యిడకయుందునా? వలయుచో నొక చూలాలిని దెచ్చి నిక్కా కట్టింతునే!"

బేగము హృదయము ఉల్లాకు అద్దము. అతఁ డానాఁడే లేచి పస్తు వదలి పథ్యము పుచ్చుకొనెను.

చీఁకటిగది తలుపులకు తాళము పడెను. బైఠక్‌ఖానాకు తలుపులకు తాళము తొలఁగెను.

బైఠక్‌ఖానాకు రుస్తుంసాహెబు అధిదేవత. తాళము తీయఁగనే దుంపలో పురుగువలె నతఁడచట నావిర్భవించెను. హిదాయతుల్లా ఆనందించెను. అతఁ డానందింపఁగనే ఆ వెనుకనున్న తన కన్నెను మెహరున్నీసాను మెహర్బానీ పెట్టెను.

ఆ మలుసంజలో రుస్తుం సాహేబు తెరకొంచె మెత్తఁగనే మెహరున్నీసా తళుక్కుమని మెఱసెను. హిదాయతుల్లా కనులు మిఱుమిట్లు గొనెను. తెర వాలెను.

భరతవాక్యమునకు సాకినా వచ్చుచుండఁగా రుస్తుంసాహెబు ఓసరిల్లెను.

సాకినా తెర యెత్తెను. మెహరున్నీసా తలుపుచాటున కేఁగెను.

సాకినీ 'దాఁగుడుమూఁతలేల? అని పలికి మెహరును 'భాయీ' అని సంబోధించి రెట్టఁగొని తీసికొని వచ్చి ఉల్లా ముందు నిలిపి 'సలాము చేయుము' అనెను.

ఉన్నీసా వడఁకుచు సలాము చేసెను. సాకినా మిగుల ఒద్దికతో మెహరున్నీసాకు సలాము చేసెను. ఉల్లా లేచి సాకినాకు సలాము కొట్టెను.

నాఁటినుండి మెహరున్నీసా *బుల్‌బుల్ అయెను. రుస్తుంసాహెబు రొక్కపుదొర యాయెను. మహాపురుషుఁడు మాతీ మంత్రి యాయెను.

హిదాయతుల్లాకు సంవత్సర మొక దినమువలెఁ గడఁచెను. మహాపురుషుఁడు లేచి పోయిన రోజు మరల వచ్చెను.

రుస్తుంసాహెబును హిదాయతుల్లా తొలఁగించెను. మంత్రిని సాకినా తొలఁగించెను.

హిదాయతుల్లా మరల దుఃఖసాగరమున పానుపు పఱచెను. బైఠక్‌ఖానా మూఁతలు పడెను.

రుస్తుం సాహెబు మెహరున్నీసాను నోటి కొలఁది నిందించెను. మహాపురుషుఁడు గూడ నేర్పుకొలఁది నిందింపఁగా రుస్తుంసాహెబు చక్కఁగా సాయపడెను.

బైఠక్‌ఖానా బద్ధము కాఁగనే సదస్యులందఱకును ఉల్లావారి చింత యెల్లను దెలిసెను. మఱునాఁడే మన్‌సూరుసాహెబు తన కన్నియను దెచ్చి నజరిచ్చెను.

మరల నొకయేఁడు గడఁచెను. ఆ యేఁటి నుండియు హిదాయతుల్లా తనకు ఏఁబదియేండ్లు వచ్చువఱకును ఏఁటేఁట నొక్కొక నజరును సంపాదించుచునే యుండెను.

అతనికి విసుగు కలుగునందులకు సృష్టికర్త సంతసించెను. ఏఁబదియొకటవ యేఁట ఉల్లాకు వచ్చిన కానుక హసీనా, హసీనా కొడుకును గనెను. పుత్రోత్సవము ఉల్లాకే కాదు, జనానాకే కాదు, పత్తనమునకే కాదు, - ప్రజకందఱకు గలిగిన నటులుండెను.

హిదాయతుల్లా క్రొత్త శిస్తులతోపాటు ప్రాంతశిస్తులన్నింటిని దీసివేసెను. చెఱసాల లను ఖాళీ చేయించెను. తనకుఁగల ఖూనీ హక్కును విసర్జించెను.

మసీదు లన్నిట నవాఁజులు జరిగెను. ఆలయములలో అభిషేకము లాయెను. పల్లియలలోఁగూడ పంచదార బండ్లు తిరిగెను. మసల్మానులకు ముసల్మానురాజ్యము హిందువులకు హిందూరాజ్యము దొరకెను.

తురకజోస్యులు హిందూజోస్యులును విడివిడిగా వ్రాసిన జాతకచక్రము లన్నియు ఏకీభవించెను. ఆయువు నూతేండ్లు రాజ్యలాభము రెట్టికి రెట్టి. విద్యనూటికి నూటొకటి. కళత్రస్థాన మిఱుకు, ఇఱ్ఱుకు. పట్టినది బంగారము, మట్టినదిమక్కా.

కాజీ వచ్చెను. జీన్, మారీద్, జాన్ ఆఫ్రిద్ మొదలగు తురకదయ్యములకు దురాయి కట్టించెను. పురోహితుఁడు వచ్చి ఎన్నెమ్మలకు బ్రహ్మరాక్షసులకు షష్ఠీ దేవికి భూత ప్రేత పిశాచములకు రక్ష యిచ్చెను.

---

*కవులలో కోయిలవంటి పిట్ట.

కాజీ పురోహితుల యనుమతితో హిదాయతుల్లా తన పసుఁబాపకు రహ్మత్ ఉల్లా అని నామకరణమహోత్సవము నొనరించెను. రహ్మత్ అనఁగా దైవకృప.

3

హిదాయతుల్లాకు మఱొక సంతానము నెడ కాంక్ష కలుగలేదు. కేవలునకు* బహుత్వమునందును ఆ కేవలునకు** ఏకత్వమునందును కోరిక కాఁబోలు!

పెద్దభార్యను దక్క తక్కిన రాణివాసమును హసీనా వెడలఁగొట్టెను. పెద్దభార్యను ఉంచుటయేల? ఆమె పెద్దది. తాను చిన్నది. మఱియు ఆమె సాకినా, తాను హసీనా.

హసీనా కళాశాస్త్రము కొకొని రాఁగా ఉల్లా ఖురాను - ఏకరువులో నుండెడి వాఁడు. సాకినా వచ్చి ఖురాను విని హసీనాకు కళాశాస్త్రము చెప్పించుచుండెడిది. ఇంతలో చిన్నఉల్లా వచ్చి తండ్రిగడ్డము పీఁకి జపమాల లాగి 'ఒకటి నాలుగు ఏడు మూఁడు పసకొండు' అని పూసల లెక్కిడుచుండెడివాఁడు.

హిదాయతుల్లాకు ఒకచేతిలో కొడుకు, రెండవచేతిలో ఖురాను. ఒకకంట రాచకార్యము, రెండవకంట పుత్రదర్శనము.

హిదాయతుల్లా అయిదుమాఱులు నమాఁజు చేయఁగా రహ్మత్ ఉల్లా పదిమాఱులు చేసెను. తండ్రి ఖురాను ఏకరువుపెట్టఁగా కుమారుఁడుగూడ కూడ కూడ నేకరువు పెట్టెను. పెద్దఉల్లా పాదప్రక్షాళన మొనరింపఁగా చిన్నఉల్లా పాదప్రక్షాళన మొనరించెను. తండ్రి రాచకార్యములను జూచి కుమారుఁడుగూడ భృత్యులయెదుట రాచకార్యములు నడుపుట ననుకరించెను. చిన్న ఉల్లా బాల్య మిటు లల్లారుముద్దుగా నడచెను.

హిదాయతుల్లాకు షష్టిపూర్తి. నాఁడు రహ్మత్ ఉల్లా పడమటి దెస కభిముఖుఁడయి ఉత్తరమునుండి దక్షిణమునకు అక్కరములు వ్రాయ నేర్చెను. సూర్యాభిముఖుఁడయి కూరుచుండి దక్షిణమున నారంభించి ఉత్తరమునకు వ్రాయనేర్చెను. నేలపల్లి పలకలకును కొండపల్లి కాకితములకును ఖర్చు హెచ్చెను.

ఖురానంతయు వ్రాయుట కొక ముల్లాయు భారతమంతయు వ్రాయుట కొక పండితుఁడును నియమింపఁబడెను!

అతఁడొకనాఁడు తనపేరు వ్రాసి తండ్రి కడ రవ్వలయుంగరమును కానుక బడసెను. గుఱ్ఱమెక్కి తల్లికడ నొక తంగణాను సంపాదించెను. తుపాకి ప్రేల్చి పెత్తల్లికడ ఖడ్గముఁబడసెను.

---

*(పరమేశ్వరునకు) ఒంటిగానికి.

**జీవునకు (బహుత్వములోకొట్టుకొనువానికి).

అతఁడు, బాలు రందఱకును పంతులయి పోయెను, కాజీ అయిపోయెను, పండితుఁడయి పోయెను, సేనానాయకుఁడయిపోయెను.

రాజబాలకుఁడు జన్మముతోడనే పండితుఁడు, శూరుఁడు, కాజీ; కాని రాజత్వము తొలఁగించినను రహ్మత్ ఉల్లా పండితుఁడు, శూరుఁడు, కాజీ అని ముల్లాయనెను. ఉపాధ్యాయుఁడును అనెను. బాలు రందఱును అతని శూరతకు సాక్షులు. హిదాయతుల్లా పెద్ద సాక్షి.

అతనికి నేలంటు వదిలెను. పెద్దపెద్ద వ్రాఁతపుస్తకములు చేతికెక్కెను. పుస్తకములు చదివినకొలఁది క్రిందిమెట్టునుండి మీఁది మెట్టెక్కినటులుండెను. అతఁడిపుడు తేనెటీఁగ. ఆ తేనెటీఁగ వెనువెంటనే పెద్ద తేనెటీఁగ హిదాయతుల్లా.

హిదాయతుల్లా మఱియొక తూరి బాల్యమనుభవించెను. కుమారునితో నవ్వెను. అతనితో పాంసు క్రీడ చేసెను. అతనితో విందారగించెను. అతనితో అక్షరములు దిద్ది పుస్తకము పట్టెను. అతనితో నాలోచించెను. అతనితో సాముచేసెను. తాను గుఱ్ఱమెక్కి యతని నెక్కించెను. తాను వ్యయముమాని కుమారుని కేఁటేఁట లక్షరూపాయలు ఇచ్చు చుండెను.

పంక్తిని కుమారుఁడు లేక అతఁడు ఆరగింపలేదు. కుమారుఁడు ప్రక్క నిదిరింపక తాను నిదిరింపలేదు. కుమారుఁడు 'నవాఁజు చేయక తాను జేయలేదు.

ఏ మహాపురుషుని యీసడింపువలన నీ పుత్రుఁడు తన కొదవెనో ఆ మహాపురుషుఁడెపుడో దర్శన మీఁ గలఁడని యతఁ డనుకొనుచుండెను.

4

రహమత్ ఉల్లాకు తనబోడిగుండు బాగుండలేదు. అతఁడు జులపాలు పెంచి వంచి కట్టి ముచ్చిలిగుంటమీఁద తరంగములవలె వ్రాలునటులు కత్తిరింపించుకొనెను. తండ్రి కిష్టమును తనకడ్డమునగు గడ్డమును గొఱిగించుకొనెను. అతని మీసములు నిక్కఁ బొడుచుకొని 'ఇట్టి విషయములలో నీవేమియు చెప్పరా' దని తండ్రిగారికి వేలెత్తి చూపుచున్నటులుండెను. చాపుఁ జక్కఁదనములతోఁ జేతులును, పొందిక పొడవులతో మూఁపులును, తీరుతీయములతో కన్నులను, వక్రవదనముతో జవుక్కుమను నడుమును, నడుమఁబల్లముగను బ్రక్కల నాదోఁకమెరకగ వీఁపును వెడఁదయు నిడుదయునగు నెడఁదయు నమరి యతఁడు మగవారినే మఱపించునటులుండెను.

అతఁడు చదువుకొనుచుఁ జదువుకొనుచు అడపముఁ దాల్చి ప్రక్కగా లోనికిఁ బోవు తాంబూలవల్లిని తలయెత్తి చూచెను. అతని వదన మెఱ్ఱఁబాఱెను.

పరభామలఁజూడ రాదను చదువతనికి గుఱుతు వచ్చెను. తల వాల్చెను.

కొంతసేపటిలోనే లోనుండి తాంబూలవల్లి వెలువడెను. రహ్మత్ ఉల్లా తల యెత్తెను ఇంతలో హిదాయతుల్లా కొడుకుఁ గుల్లును జూడవచ్చెను. చిన్న ఉల్లా తల చివాలున ఖురానులోనికి వంగెను.

కుమారుని రాచపనులలో దిద్ది తీర్చుటకు అపుడపటికిఁ దండ్రి వచ్చెను. కుమారుఁడు వలరాచపనులలో ఓనమాలు దిద్ద మొదలిడెనని అమాయకుఁడు ఆ తండ్రి యెఱుఁగఁడు.

'నాయనా! జమాబందీ చేయింతువు గాని వత్తువా?'

'నేడు కాదు, తేపు',

తండ్రి వెళ్లిపోయెను.

పన్నీరుబుడ్డి యెత్తుకొని జులేఖా అతని గది గూఁటిముందటి నుండి నడచుచుండెను. రహ్మత్ ఉల్లా తల యెత్తెను. జులేఖా చూచెను. అతని హృదయగుహలోని చీఁకటి కోణము లన్నియు తళుక్కుమనెను.

దేనికిని అంటి-ముట్టని అతి బాల్య మొక్కపరి గిర్రునఁ దిరిగి పోయెను. వింతలకును వంతలకును బునాదియు చలపాదియు నగు జవ్వనము రాజయి కూరుచుండెను.

అతఁడు బాల్య మిత్రములతోమాటాడుట మానవయిచెను. మగవారితో మాట లాడు టతనికి మోటాయెను. మగవారి మూతులు గోతులు. మగపురు గనిని నతనికి రోఁత పుట్టెను. అవేమో మగవారి కాళ్లు రోఁకళ్లు! వారిపక్షములు అక్షములు! వారి మోములు పాములు. వారి మేను ప్రాను. తుదకు తండ్రి దాపుగా వచ్చినను అతఁడు తూపాడిచెను. అతనికి మగవాఁడు ముర్దా?

కుమారుని స్వాతంత్ర్యము తండ్రికి గోచరించెను. తన తండ్రి తన కీయేఁటనే సకల స్వాతంత్ర్యము లిచ్చివేసెను. తానును పిత్రాచార మవలంబించెను.

అన్నవేళ నిపుడు కొడుకున కాహ్వానము లేదు. తనశయ్య తనగదియందు, తనయుని శయ్య తనయుని గదియంద. మున్నుగదుల విభాగములేదు. నేఁడు తండ్రి గది; కొడుకు గది.

క్రమముగా నదియు మాఱెను. తండ్రి మేడ; కొడుకు మేడ. తండ్రికిప్రాఁతమేడ కొడుకునకు క్రొత్తమేడ.

మునుపొకఁడే పొచకుఁడు. ఇపుడిరువురు. మునుపొకఁడే చాకలి. ఇపుడిరువురు. క్రమముగా నెవరి దాసీదానము వారికి, ఎవరి పారా వారికి, ఎవరిపనులు వారికి, ఎవరి యధికారము వారికి. తుద కెవరికి వారు.

క్రొత్తమేడలోనికి వచ్చి ఇద్దఱు తల్లులును ముద్దుల బిడ్డని దీవించిరి. కుమారుఁడు సలాములు చేసెను. కొంచెము సేపుండి వారరిగిరి.

కుమారుఁడు దాపున లేకి తలిదండ్రులకు నిదురపట్టలేదు. హిదాయతుల్లా లేచి అటిటు పచారుచేసెను. హసీనా లేచి 'మగవానిని కనరా'దని అనుకొనెను. 'దానఁజేసియే నేను మానుకొంటి'నని సాకినా యనెను.

'నీ వేఁగి కుర్రనికడ శయనింపుము' అని హిదాయతుల్లా హసీనాతో ననెను. 'అనినదే చాలునుగా' హసీనా పరువెత్తెను. హిదాయతుల్లా మేడమీఁదినుండి చూచుచుఁ జూచుచు 'సాకినా! ఇన్నాళ్ల కిటులు నీకేకాంతములు కలుగఁజేయఁగలిగితిని' అని బొంకెను.

'ఏడవపదిలోఁగూడ నేకాంతమా? అగును లెండు. ఆఁడుది ముప్పదేండ్లకు ముసలి. మగవాడఁ డెనుఁబదేండ్లకును ఎలఁ బ్రాయము వాఁడే. అయినను మనకీ యేకాంతము దక్కదు. హసీనా యెటులు పరువులెత్తెనో యటులనే పరువెలెత్తుకొని వచ్చును.'

'ఏల?'

'అంతియ.'

'కొంచెము వివరింపరాదా?'

'ఈ నడిరేయి వృద్ధదంపతులమగు మనవలెనే పిన్న వారు తీరికగాఁ గూరుచుందురు?'

'నిక్కమే. అతఁడు గాఢనిద్రలో నుండి యుండును.'

ఇటులు వారిరువురును మాటలాడుకొను చుండఁగనే హసీనా వడివడిగా తిరిగివచ్చెను.

'ఏమి?'

'పారా యిచ్చునది ఇరాక్ దేశముదిట! నతూన్ మహల్ కా ఖాస్ బాందీట! పేరు గులాప్ బేగమఁట! అది నన్ను పోనీయనన్నది.'

'ఏల?'

'క్రొత్తహుజూరువారికి నిద్రాభంగము కాదా?'

'మంచిది. లేపుదు ననుకొంటిని.'

'మంచిదే. కాని రేపే మీ సీలును ఉంగరమును క్రొత్త హుజూరువారికి దాఖలు చేసి కాని మీరు చేతులు కడుగుకొనుఁడు.'

హసీనా మాటల కతఁడు తెల్లఁబోయెను. కాని వెంటనే మాఱి 'ఇటు లందు వేల? అట్టి పుణ్యాహమునకు నే నెదురుచూచుచు న్నాను' అనెను.

5

హిదాయత్‌ఉల్లాకు ఆంధ్రదేశము నందును మహారాష్ట్ర దేశమునందును జాగీరులు కలవు. కుమారుని కనుభవము కలిగించుటకు అతఁడు పల్లియలలో గుడారము లెత్తించి జమాబందీ చేయించుచుండెను. అపుడు అతఁడు గుడారము లెత్తించిన దొక పెద్దపల్లె. దాని పేరు మునిపల్లె. అది పేరునకుఁ దగినది. కొండలంత కట్టలు గల యెఱ్ఱనీటి చెఱువు. దాని కానుకొని పల్లె. పల్లెచుట్టు పచ్చని కొండలు. తెల్లని వాఁగులు. జీబుచెట్లు. పల్లెనిండఁ జెట్లు. దొడ్ల నిండ తల్లియొఱ దాఁక నీరు దాఁకు బావులు పచ్చని పుంతలు.

హిదాయత్ ఉల్లా నవాఁజునకుఁ గూరుచుండెను. రహ్మత్ ఉల్లా గుఱ్ఱ మెక్కి షికారు బయులేదఱెను. మఱియొక గుఱ్ఱమెక్కి అతని వెనుక నొక రోహిలా.

కదము త్రొక్కికొనుచుఁబోయి గుఱ్ఱమాఁగెను. ఎదుటఁ జెఱువు కట్ట.

'ప్రక్కదారిని బోవుద' మని రోహిలా యనెను. రహ్మత్ ఉల్లా గుఱ్ఱమును అడ్డముగాఁ ద్రిప్పి రోహిలామీఁద కొరడా విసరెను. పిదప నతఁడు గుఱ్ఱమును నిలువుగా త్రిప్పి తన గుఱ్ఱమును కొరడాతోఁ గొట్టెను. గుఱ్ఱ మొకనిమిషములో చెఱువుకట్ట యెక్కెను. రహ్మత్ ఉల్లా దానిని గొంచెము దూరము నడిపించి రోహిలా కొఱ కాఁగెను. రోహిలా తన గుఱ్ఱమును చెఱువుకట్ట నెక్కింప లేక తన్ను కొనుచుండెను.

చెఱువుకట్ట క్రిందనే పెద్ద యగడిత. దానికానుకొని పెద్ద గృహారామము. దానపండ్లతో వంగిన దబ్బచెట్టు. దానిముందొక బావి. బావిమీఁద ఆ దబ్బపండ్ల చాయలోఁ గలసిపోయి నిలువఁబడిన పదునెదనిమిదేండ్ల పడుచు.

రహమత్ ఉల్లా చూచి 'పాతాళకన్య' యనుకొనెను.

ఆమె వంగినీరు చేఁదుకొనుచుండెను. ఆమె కుడిచేతితో చేఁద లాగి యెడమచేతఁ ద్రాడు పట్టుకొనెను. కుడిచేతితో మరల లాగి యెడమచేతితో పయ్యంట దిద్దికొనెను. పిదప నెడమచేతితోఁ ద్రాడుపట్టుకొని కుడిచేతితో చేఁదను వెలికి లాగెను. ఆమె చెక్కుల మీఁద చెమరు ముత్తియములనారు.

ఆమె చేఁదను దించెను. 'నాకంటె నీ వేమి పచ్చగా నుంటివా? చూతము' అను నటులు ఆమె పసుపును అరచేతులతో అఱగరాచి మోమున నలఁతిగా పులుముకొనెను.

మరల చేఁద వయిచి నీరు తోఁడి చేతులెత్తి అలవోకగా నొదవిన స్వస్తికముతో జలకమాడెను. ఇటు లామె చేఁద వయిచి పయికి లాగి జలకమాడుచుండెను.

రహమత్ ఉల్లా ఒడలెఱుఁగక చూచుచుండెను. ఇంతలో నొక పెద్ద చప్పుడు! బర్రు బర్రు!

రోహిలా యెక్కినగుర్రము నాలుగు కాళ్లను ఆకాశమున కెత్తి వీఁపుతో సగము కట్టమీఁదినుండి గబగబ క్రిందికి నడుచుచుండెను. రోహిలా గుర్రపు వీఁపు వదలకుండెను.

ఆఅవధారతో నడుచుచున్న యీగుర్రపుఁ జప్పుడుతో రహమత్ ఉల్లా - నవాఁజు నకు భంగము కలిగెను. వెనుదిరిగి రాకయుండుట కతనికి ఇసుమంతయు వీలులేకపోయెను. అతఁడు గుర్రమును మెలఁకువగా వెనుకకు త్రిప్పెను.

ఇంతలో రోహిలా లేచి తగులనున్న కొరడాదెబ్బలకు తయారగుటకుఁబోలె పృష్ఠమును రెండుచేతులతో దులుపుకొనుచుండెను. ఎవరును నవ్వకముందే తానే నవ్వినటులు సకిలించి గుర్రము ఉడాయించెను.

ఏమియు ననక రహమత్ ఉల్లా మరల గుర్రమును ద్రిప్పెను. రోహిలా గుర్రమునకుఁ బోయెను. ఉల్లా చెఱువుక్రిందఁ జూచుచుఁజూచుచు మునుపటిచోట గుర్రము నాఁపెను. వనదేవత లేదు. గుర్రము కొంచెము ముందటికి నడచెను. గ్రామనాయకుఁడు ఎదురు వచ్చెను.

'ఈ దొడ్డి ఈ యిల్లు ఎవరిది?'

'కరణముసాబ్దీ హుజూర్!'

'కరణమునకు పాకగతి యేమి?'

'కరణంగారు ఛాలా ధర్మాత్ములండీ హుజూర్! దానధర్మాలు చెయ్యడమే వారి పని. సంతులేదు. ఎవరూలేరు. మూఁడో పెళ్లి బాబు! పాకయితే యేం దాని ముందు కోట బలాదూర్.'

రహమత్ ఉల్లాగుర్రమును నడిపించెను. గుర్రము విద్యుద్వేగముతో వెళ్లిపోయెను. వెనుక పరుగిడుచున్న నాయకుఁడు వగర్చి వెనుకకుఁబట్టి దవాఖానాకుఁ* జేరెను.

రహమత్ ఉల్లా ఆ కొండలలో కట్టని కోటలను, 'ఆ వాఁగులలో త్రవ్వని తటాకములను ఆ పచ్చని పొదలలో పన్నని గుదారములను జూచెను. చూచి చూచి చప్పరించెను. వెనుదిరిగెను. చెఱువుకట్టమీఁదుగా వచ్చి శూన్యమగు ఆ గృహోద్యానమును పరికించుచు నిర్గమించెను.

---

*ఆసుపత్రి.

కాకితముల నన్నిటిని జూచి అనుక్రమణిక యేర్పఱచి బల్లమీఁద నుంచి హిదాయతుల్లా ఓసరిల్లెను.

కొలఁదికాలమునకే రహ్మత్ ఉల్లా వచ్చి కాకితములఁ జూచికొనెను. కాకితమున (నిలువయున్న) డబ్బు ఖజానాలో లేదు.

ప్రొద్దు వ్రాలెను. హిదాయత్ ఉల్లా నవాఁజులో నుండెను. రహ్మత్ ఉల్లా కరణమును నాయకుని గ్రామ నౌకరులను బండకొయ్యలలో వేయించెను. తాను బోయి పానుపును ఆశ్రయించెను.

6

తాంబూలవల్లి వచ్చి రహ్మత్ ఉల్లా ముందు వెలవెలఁబోయెను. ఉల్లా తటాలున లేచి కూరుచుండెను.

తాంబూలవల్లి యిటులనెను – 'మహారాజా! మార్తాండతేజా! కరణముగారి భార్య అల్లాబదీనుకన్న మిన్న. ఎటులందువా? విను.

గీ. సంధిసేసిన సర్వస్వ సంక్షయంబు
యుద్ధమొనరింపఁ బ్రాణంబు లుండఁబోవు
అల్ల యల్లాబదీనరాణ్మల్లుతోడ
కుదుర దల సంధి, యుద్ధముం గుదురుఁబోదు*

'ఇఁక నీమె యన్నదికదా విను :– సంధులు విఱుగవలయుచో సంధి ప్రాణదానము చేయుచో దానము. శరీరభేదముతో భేదము. ఇటులు మనకుఁగాని తనకుఁగాని దండోపాయమునే మిగిల్చినది.'

'ఏమీ?' అని రహ్మత్ ఉల్లా ఉఱిమెను. తాంబూలవల్లి యేమి చేయును? తల వాల్చెను.

రహ్మత్ ఉల్లా పకపకనవ్వి, 'వట్టి తమలపుటాకు వట్టి తమలపుటాకు' అనెను. కొంచెము యోచించి, 'రోహిలాలను పిలుతువా?' అనెను.

'ఏర్పాటుచేసియే సెలవుకొఱకు వచ్చితిని.'

'సెబాస్, మంచిది. ఏరికిని దెలియరాదు.'

'అది అక్కఱ మాలిన మాట.'

'సరి, యేమి చేయింతువు?'

---

*సంధౌ సర్వస్వహరణం విగ్రహే ప్రాణనిగ్రహః, అల్లాబదీనన్నృపతౌ న సంధిర్నచ విగ్రహః,

'అరంటిపం డొలిచి నిన్నుఁ బిలుతును. ముసలి పులి మాత్రము కునుకవలయును'.

'దాని కెపుడును కోరలు లేవు. మనకు దాని భయమే లేదు.'

'మంచిది.'

తాంబూలవల్లి జాఱెను. ప్రాంతగుడారములో భగవత్ ప్రార్థన పరిసమాప్తమాయెను.

ఇంతవఱకును కిటకిటలాడుచున్న వీధులన్నియు బంగనబయళ్లయిపోయెను. ఏక్షణమున నేమి జరుగునో యెవరికిఁ దెలియును? వెలుఁగు చీఁకటి యగును. చీఁకటి వెలుఁగగును. అష్టమీ చంద్రరేఖ అపుడపుడ ఆకాశవీధిని అశూన్య మొనరించెను. చుక్కలు ఒకచక్కని చుక్కను పరికించుటకుఁబోలె వరుసలు చీలి కూరుచుండెను.

రహ్మత్ ఉల్లా కంట వత్తిడికొని కూరుచుండియుండెను. అతనికి నిమిష మేఁడాదిగా నుండెను. ఏమియు తోఁచలేదు. గులాపీ అని పిలిచెను. బదులు లేదు. జులేఖా యని పిలిచెను. మాఱుమాట లేదు. కాని గుడారములో పదధ్వనియు, వెంటనే 'నన్నుఁబిలువ లేదేమి?' అను వాక్యమును వినిపించెను. రహ్మత్ ఉల్లా మొగము చేటంత అయెను. 'ఇఁక నీదేవని.'

రహ్మత్ ఉల్లా గుడారము బయటి కెఁగెను. జీను కట్టిన గుఱ్ఱ మచట వేచియుండెను. తాంబూలవల్లి చేతి యూఁతతో నతఁడు గుఱ్ఱముమీఁది కెగిరి దూఁకెను. గుఱ్ఱము గొప్ప సకిలింతతో కోలాహలము చేయుచుఁ బరువిడెను. దానివెనుక గజ్జెల గుఱ్ఱమువలె తాంబూలవల్లి నడచెను.

'అల్లాహ్ అల్లాహ్' అనుకొనుచు హిదాయుతుల్లా లేచెను. వాకిటికి వచ్చి చూచెను. కీకారణ్యము!

'గులాపీ?'

'ఀ.'

'జులేఖా?'

'ఀ'

'తాంబూల్'?

'ఀ.'

'సులేమాన్?'

'ఀ.'

హిదాయతుల్లా గుడారముల చుట్టును దిరిగెను. వంటవారు నిదిరించుచుండిరి. బండకొయ్యలలో నున్నవారు బండకొయ్యలలోనే నిదిరించుచుండిరి. సైనికుఁ

డొకఁడును లేఁడు. అతఁడంతయు కలయఁజూచి అపాయమును శంకించెను. పటాకత్తి దూసి గుఱ్ఱమెక్కెను. గుఱ్ఱము సకిలించెను. ఈ సకిలింత విని రహమత్ ఉల్లా – గుఱ్ఱము దూరముగా సకిలించెను. నిమిషములమీఁద హిదాయతుల్లా – గుఱ్ఱము రహమత్ ఉల్లా గుఱ్ఱమును చేరఁబాఱెను. కరణముగారి యింటిని జుట్టవయిచిన రోహిలాలు చెట్టుకొకఁడును పుట్టకొకఁడు నయిరి.

తలుపులింకను మూయఁబడలేదు. హిదాయతుల్లా గుఱ్ఱము దుమికి లోనికిఁ బరుగెత్తెను.

నడుమునుండి దూసిన ఒడ్డాణపు బాకుతో ఆ పడుచు. దాని తాఁకును తప్పుకొను తాంబూలీ గులాపీ జులేఖాలు. దానిని లాగుకొనుటకుఁ బొంచియున్న కొడుకు. ఈ రంగమంతయు నతఁ డరసెను.

అతని జూచుచునే దాసికలు దాఁటిరి. కొడుకు కత్తితో తండ్రిమీఁదికి లంఘించెను. బోసిపులి చిఱుతపులిని గ్రిందఁ బడఁద్రోసెను. పిదప మోఁకాలు మండెవెట్టి తండ్రి కొడుకుగుండెలమీఁదఁ గూరుచుండెను. కూరుచుండి 'అమ్మా! ఇఁకరమ్ము ఖూనీ సెలవు పోఁగొట్టుకొంటిని. వీనికి నీ కత్తితోడనే నీవు శిక్ష విధింపుము' అనెను.

ఆయమ వచ్చి తండ్రికొడుకుల కత్తులు లాగుకొని 'ఇతనిని నేను క్షమించితిని' అనెను.

'అమ్మా! నీవు దయావతివి. ఈ ముసలి కఠినుఁడు?' అని కొడుకుగుండెలలో నొకపోటు పొడిచి మీఁదినుండి లేచి అతనిని లేవఁదీసెను. లేవఁదీసి బయటి కొక గెంటు గెంటెను. గెంటి యొడలు పట్టుసన్ని దెబ్బలు కొరడాతోఁ గొట్టెను. కొట్టి – 'నాకిఁక కొడుకులేఁడు. నీవు నాకిఁకఁ గానరారాదు' అనెను.

వదిలినదే చాలునుగా రహమత్ ఉల్లా పాఱిపోయెను. హిదాయతుల్లా కానఁబడునంత వఱకు సుకుమారుని చూచి చేతులెత్తి 'ఓ ఫకీర్ ఓ ఫకీర్! ఓరినాయనా! ఓరినాయనా' అని ఆవఱచినటు లఱచెను.

• *భారతి - నవంబర్ - 1932* •